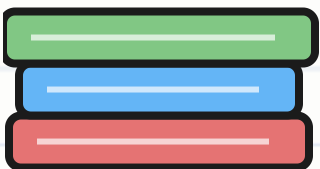

TYT

COĞRAFYA

TEMEL

KAVRAMLAR

@siralamalarim

siralamalarim
.com

Coğrafya-1

Harita Bilgisi

→ Harita sorularında iki şey sorulur: **ölçek** ve **izohips** (eş yükselti eğrileri).

1 Ölçek

- Haritadaki uzunluğun gerçek uzunluğa oranıdır. **1/100.000** → haritada 1 cm = gerçekte 1 km
- **Büyük ölçek** (paydası küçük, **1/25.000**): ayrıntı fazla, gösterilen alan dar, bozulma az.
- **Küçük ölçek** (paydası büyük, **1/1.000.000**): ayrıntı az, gösterilen alan geniş, bozulma fazla.
- Harita büyütülüp küçültülürse **kesir ölçek geçersiz olur**, **çizgi ölçek** doğru kalır.

2 İzohips (Eş Yükselti Eğrileri) Kesin Sorulur

- Aynı yükseltideki noktaları birleştiren eğrilerdir. **0 m eğrisi** kıyı çizgisidir.
- Eğriler **sıklaştıkça eğim artar**, seyrekleştikçe eğim azalır.
- Kapalı eğrilerde içe doğru yükselti artıyorsa **tepe**, azalıyorsa **çukur** vardır.
- **Vadi** de eğrilerin sivri ucu **yükseğe**, **sırt** ta **alçağa** doğru bakar.

Formül: Eğim (%) = (Yükselti farkı ÷ Yatay uzaklık) × 100

Coğrafya-2

Dünya'nın Şekli ve Hareketleri

→ Sorular hep "hangisi bu hareketin sonucudur?" şeklinde gelir. Sonuçları karıştırma.

1 Şeklinin (Geoit) Sonuçları

- Güneş ışınlarının geliş açısı ekvatorдан kutuplara **azalır**, bu yüzden sıcaklık azalır.
- Paralellerin boyu kutuplara doğru **kısalır**. Yer çekimi kutuplarda daha fazladır.

2 Günlük Hareket (Kendi Ekseni)

- Batıdan doğuya, yaklaşık **24 saatte** tamamlanır.
- Sonuçları: **gece-gündüzün oluşması**, **yerel saat farkları**, günlük sıcaklık farkları.
- Rüzgârlar ve okyanus akıntıları Kuzey Yarım Küre'de **sağa**, Güney Yarım Küre'de **sola** sapar.

3 Yıllık Hareket (Güneş Etrafında)

- Yaklaşık **365 gün 6 saatte** tamamlanır. Eksen eğikliğiyle birlikte **mevsimleri** oluşturur.

Tarih	Işınların dik geldiği yer	Kuzey Yarım Küre'de
21 Mart	Ekvator	Gece = gündüz, ilkbahar başlar
21 Haziran	Yengeç Dönencesi	En uzun gündüz, yaz başlar
23 Eylül	Ekvator	Gece = gündüz, sonbahar başlar
21 Aralık	Oğlak Dönencesi	En uzun gece, kış başlar

Coğrafya-3

Enlem, Boylam ve Türkiye'nin Konumu

→ **Enlem** sıcaklığı, **boylam** saati etkiler. Bu ayrımı bil, soruların yarısı çözülür.

1 Paralel ve Meridyen

- **180 paralel** vardır (90 kuzey + 90 güney). Başlangıç paraleli **Ekvator** (0°).
- **360 meridyen** vardır. Başlangıç meridyeni **Greenwich** (0°).

2 Enlem ve Boylamın Sonuçları ÖSYM'nin Favorisi

- **Enlem**: Ekvatordan uzaklaştıkça sıcaklık azalır, kalıcı kar sınırı alçalır, bitki çeşitliliği azalır, gece-gündüz süre farkı artar.
- **Boylam**: İki meridyen arası **4 dakika** yerel saat farkı vardır, **$15^\circ = 1$ saat**. **Doğudaki yerin saati ileridedir.**

3 Türkiye'nin Matematik Konumu

- **36° - 42° kuzey paralelleri** ile **26° - 45° doğu meridyenleri** arasındadır.
- En doğu ile en batı arasındaki yerel saat farkı: $19 \times 4 = 76$ **dakika**.
- Ulusal saat olarak **45° doğu meridyeninin** saati (UTC+3) kullanılır.
- Kuzey Yarım Küre'de olduğu için **güneye bakan yamaçlar** daha sıcaktır, kuzeyden esen rüzgârlar soğutur.

Coğrafya-4

İklim Elemanları

→ İklim elemanları: **sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem ve yağış**. Hepsi birbirine bağlıdır.

1 Sıcaklık ve Basınç

- Sıcaklığı etkileyenler: **enlem, yükselti, denizellik-karasallık, okyanus akıntıları, baki**. Her 100 m'de yaklaşık **0,5 °C** azalır.
- Yükseldikçe basınç **azalır**. Isınan hava yükselir, **termik alçak basınç** oluşur (ekvator).
- Dinamik basınç: **30° yüksek**, **60° alçak** basınç kuşağı.

2 Rüzgâr ve Nem

- Rüzgâr **yüksek basınçtan alçak basınca** eser.
- Sürekli rüzgârlar: **Alizeler** (30° → ekvator), **Batı rüzgârları** (30° → 60°), **Kutup rüzgârları** (90° → 60°).
- Bağıl nem** = (Mutlak nem ÷ Maksimum nem) × 100. Sıcaklık artarsa bağıl nem **azalır**.

3 Yağış Türleri Kesin Sorulur

Tür	Nasıl oluşur?	Örnek yer
Konveksiyonel (yükselim)	Isınan nemli hava yükselip soğur	Ekvator · İç Anadolu'da kirkikindi
Orografik (yamaç)	Nemli hava dağ yamacı boyunca yükselir	Doğu Karadeniz
Cephe (frontal)	Sıcak ve soğuk hava kütleleri karşılaşır	Orta kuşak · Akdeniz'de kış

Coğrafya-5

İklim Tipleri ve Bitki Örtüsü

→ Soruda **yağış rejimi** ya da **bitki örtüsü** verilir, sen iklimi bulursun.

① Dünya'daki Başlıca İklim Tipleri

İklim	Özelliği	Bitki örtüsü
Ekvatorial	Her mevsim sıcak ve yağışlı	Yağmur ormanları
Savan	Yazları yağışlı, kışları kurak	Uzun boylu otlar (savan)
Çöl	Yağış çok az, günlük sıcaklık farkı çok fazla	Cılız, seyrek bitkiler
Akdeniz	Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı	Maki
Karadeniz (ılıman)	Her mevsim yağışlı	Geniş yapraklı ormanlar
Karasal	Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı	Bozkır (step)
Tundra	Kutuplara yakın, çok soğuk	Yosun ve likenler

② Türkiye'de İklim

- Türkiye'de üç ana iklim görülür: **Akdeniz**, **Karadeniz** ve **Karasal**.
- En çok yağış: Akdeniz'de **kışın**, Karadeniz'de **sonbaharda**, İç Anadolu'da **ilkbaharda**.

Ezber kodu: **Maki** → Akdeniz · **Bozkır** → Karasal · **Geniş yapraklı orman** → Karadeniz